

В.О. Смаглій, к.е.н.

В.А. Олійник, аспірант

Житомирський національний агроєкологічний університет
м. Житомир, Україна

ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА В УМОВАХ ПОЛІССЯ УКРАЇНИ

На початку ХХІ століття, як свідчать реалії економічного буття, трансформаційні процеси у світовому сільськогосподарському виробництві суттєво динамізувалися і набули системного характеру, результатом чого стало формування глобальної моделі економічного розвитку. При цьому глобалізація має суперечливий і асиметричний характер, а її вигоди та недоліки розподіляються вкрай нерівномірно у міжнародному розрізі, що свідчить про нинішню її нездатність забезпечити тривалу економічну рівновагу у світовому масштабі [12]. Дані тенденції особливо проявляються в аграрному секторі економіки, мають значні соціальні та екологічні наслідки.

Екологізація сільськогосподарського виробництва є головним соціально-економічним завданням сучасного суспільства, важливою умовою національної безпеки [5]. Найбільш гострими проблемами глобального характеру є ерозія ґрунтів, їх засолення та підкислення, заболочення, перезволоження та підтоплення земельних угідь, виснаження родючого шару ґрунту, його техногенне забруднення [3,7].

Процес екологізації сільськогосподарського виробництва необхідно розглядати у розрізі застосування альтернативних систем господарювання. В основі впровадження альтернативних методів лежать агроєкологічні принципи, згідно з якими сільськогосподарське підприємство розглядається як еколого-економічна система, що базується на раціональних і екологічно обґрунтованих методах виробництва, забезпечуючи якість продукції й сировини, ефективність виробництва, а також мінімальний вплив на навколишнє середовище [9,10].

Починаючи з 70-80-х років минулого сторіччя на Поліссі, як і в цілому по Україні, широко запроваджувалися індустріальні методи ведення сільського господарства, що забезпечило значне зростання обсягів виробництва продукції [11]. Однак така індустріалізація аграрного сектору супроводжувалася посиленням антропогенного тиску на довкілля, вичерпанням природних ресурсів, зниженням родючості ґрунтів, зникненням малих річок, забрудненням навколишнього середовища токсичними речовинами [11]. До цього додалися проблеми, пов'язані з чорнобильською трагедією [8].

Зазначені проблеми актуальні і для Полісся Житомирщини. За підсумками 2015 р. всіма категоріями господарств Житомирської області вироблено валової продукції сільського господарства у постійних цінах 2010 р. на загальну суму 8140,2 млн грн, що менше на 696,8 млн грн у порівнянні з аналогічним періодом минулого року. Зокрема: вироблено продукції галузі рослинництва на суму 5253,0 млн грн, що на 794,8 млн грн менше, тваринницької галузі – 2887,2 млн грн, що на 98,0 млн грн більше [1]. Наразі є значні проблеми із інфраструктурним забезпеченням розвитку аграрного сектора [6] та моделюванням галузевих пропорцій виробництва [2].

У зв'язку із недотриманням науково обґрунтованих систем ведення господарської діяльності погіршується екологічна ситуація, прогресують ерозійні процеси, які поширені на 105,0 тис. га сільськогосподарських угідь, що складає 3,5 % території Житомирської області і 6,5 % площ сільськогосподарських угідь [4]. Протягом останніх років пройшла значна деградація довкілля, що призвело до активізації процесів водної ерозії, значних екологічних та економічних втрат і збитків. Рівень розораності угідь Полісся – понад 49 %, що є найвищим показником серед розвинутих країн світу [13].

Прогресуючий розвиток перерахованих вище процесів в останні роки призводить до скорочення площ найбільш цінних ґрунтів, зменшення рівня родючості всього ґрунтового покриву, значного зниження екологічних функцій ґрунтів, скорочення біорізноманітності. Намітилась негативна тенденція до підвищення кислотності сільськогосподарських угідь і зменшення поживних речовин в ґрунті, зокрема фосфору та калію. Причиною такого стану є невідповідність внесених мінеральних добрив із рекомендованими науково-обґрунтованими нормами, дефіцит органічних добрив [5]. Поживні рештки, що заробляються в ґрунт не можуть компенсувати нестачі органіки, тим більше мають місце непоодинокі факти спалювання соломи.

Збалансування сільськогосподарських угідь та відтворення родючості ґрунтів – це ті першочергові завдання, які повинні виконувати у кожному господарстві. А для цього потрібна переорієнтація сільського господарства, всього аграрного сектора економіки з економічних пріоритетів на економіко-екологічні. Тут необхідна суттєва перебудова всієї політики в галузі, господарському механізмі, системі ціноутворення, галузевій і технологічній структурі цього комплексу. Тільки на цій основі можливо досягти переорієнтації сучасного ресурсомісткого, природомісткого типу розвитку аграрного сектора економіки на ресурсозберігаючий та екологічний.

Екологізація сільського господарства та необхідність забезпечення простого і розширеного відтворення природної родючості, як основи росту виробництва сільськогосподарської продукції, пред'являють особливі вимоги

до господарювання на землі. У зв'язку з цим потрібно змінити пріоритети в розподілі капітальних вкладень на курс посилення ролі природоохоронних витрат. Це перш за все, протиерозійні заходи, застосування нових способів обробітку ґрунту, вапнування ґрунтів, мінімізація обробітку ґрунту; біологічні та інтегровані системи охорони рослин. Ці заходи по своїй суті є “м'якими”, тобто вони не вносять різких змін в екологічний баланс агроєкосистем, а навпаки, сприяють підвищенню родючості ґрунтів.

Одним із найважливіших напрямів у вирішенні завдань сталого розвитку сільського господарства і всього аграрного сектора економіки є екологізація виробництва. Реалізація цього завдання повинна здійснюватися за рахунок: боротьби з ерозією ґрунтів; застосування органічних добрив; вапнування кислих ґрунтів; мінімізації техногенного впливу на ґрунти; ґрунтозахисних технологій; біологічних методів захисту рослин; оптимальних сівозмін. Для запровадження даних заходів необхідно на законодавчому рівні держави передбачити відповідальність користувачів земельних ділянок за екологічний стан землі та недотримання науково обґрунтованих норм ведення сільськогосподарського виробництва.

Література

1. Аналітична записка. Розвиток сільського господарства та сільських територій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.surdp.eu>
2. Бродський Ю. Б. Економіко-математична модель оптимізації виробничої структури високотоварних сільськогосподарських підприємств / Ю. Б. Бродський, В. Є. Данкевич // Вісн. Житомир. держ. технол. ун-ту. Економічні науки. – 2011. – № 1 (55). – С. 180–184.
3. Данкевич В. Е. Оптимизация землепользования в условиях межотраслевой интеграции / В. Е. Данкевич, Е. М. Данкевич // Проблемы и перспективы развития экономики в современном обществе: Сборник научных работ участников международной научно-практической конференции. – ИО “Московское экономическое объединение”, 2012. – 136 с.
4. Данкевич Є. М. Придатність Поліських земель для запровадження органічного виробництва / Є. М. Данкевич, В. Є. Данкевич // Органічне виробництво і продовольча безпека. – Житомир: Полісся, 2013. – С. 252–256.
5. Данкевич Є. М. Проблеми і механізми раціонального використання та охорони природних ресурсів в умовах міжгалузевої інтеграції / Є. М. Данкевич // Вісник національного університету водного господарства та природокористування: зб. наук. праць. – Рівне. – 2013. – С. 160–168.

6. Данкевич Є. М. Тенденції формування інфраструктури аграрного ринку інтегрованими підприємствами / Є. М. Данкевич // Економічний простір: Збірник наукових праць. – 2013. – № 75. – Дніпропетровськ: ПДАБА, 2013. – С. 72–80.

7. Методичні рекомендації щодо призупинення деградаційних процесів у агроландшафтах Поліської зони Житомирської області / А. О. Мельничук, А. М. Бовсуновський, О. І. Савчук, ..., В. Є. Данкевич [та ін.]; Ін-т сільського госп-ва Полісся НААН. – Житомир, 2011. – 40 с.

8. Рекомендації по веденню сільськогосподарського виробництва в умовах радіоактивного забруднення північних районів Житомирщини, постраждалих у результаті аварії на Чорнобильській АЕС на період 2011–2016 рр. / М. М. Дейсан, М. П. Дідківський, Ю. І. Савченко, ..., В. Є. Данкевич [та ін.]; Ін-т сільського госп-ва Полісся НААН. – Житомир, 2011. – 34 с.

9. Смаглій В.О. Ефективність вапняків Білокоровицького родовища / В.О. Смаглій // Вісник ДАЕУ: наук.-теорет. зб./ наук. ред. – Житомир, 2008. – С. 403–411.

10. Смаглій В.О. Еколого-економічна оцінка застосування різних доз вапнякових добрив у сівозміні Центрального Полісся / В.О. Смаглій // Економіка АПК. – № 9. –2008. – С. 40–44.

11. Ширма В.В. До питання про роль обслуговуючої кооперації в інноваційному розвитку сільськогосподарських підприємств / В. В. Ширма, В. Є. Данкевич // Кооперативний маркетинг в агробізнесі: проблеми і перспективи розвитку в Україні: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., присвяченої Міжнародному руху кооперативів (м. Житомир, 5–7 квітня. 2012 р.). – Житомир: Вид-во “ЖНАЕУ”, 2012. – С. 268–273.

12. Dankevych V.Y. The essence, tasks and functions of the farm land market / V.Y.Dankevych // The advanced science journal. – 2013. – № 8. – P. 12–16.

13. Dankevych Y. M. Development of integrated agricultural enterprises in Ukraine / Y. M. Dankevych // The advanced science journal. – 2013. – № 12. – P. 11–14.

14. Dankevych Y.M. The utilization of natural resources under the conditions of intersectoral intergration / Y.M.Dankevych // The advanced science journal. – 2013. – № 8. – P. 7–11.